

Hazırlayan: Uz. Dr. Halûk Çağlayaner

Denemeler: "Bilimin Sarp Yolunda Cüretkâr Adımlar"

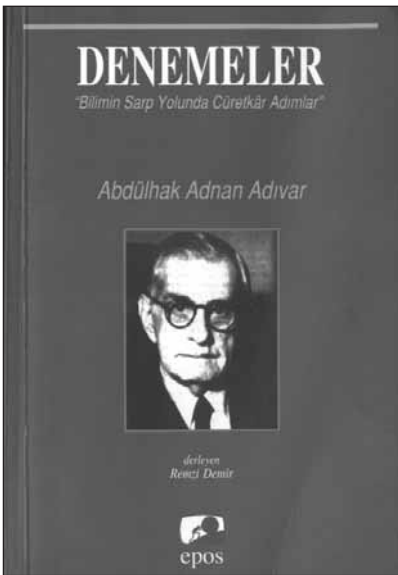
Abdülhak Adnan Adıvar

Derleyen: Remzi Demir. Epos Yayınları, Ankara, 2003

ISBN: 975-6790-15-6 207s.

Abdülhak Adnan Adıvar (1882-1955) Cumhuriyetimizin kurucu kuşağındandır. 1905'te Mektebi Tıbbiye-i Mülkiyeyi (Sivil Tıp Mektebi) bitiren Adıvar iç hastalıkları ihtisası yapar, 1917'de Halide Edip ile evlenir. Son Heyet-i Mebusan'da yer alan Adıvar, İstanbul'un işgali üzerine eşiyile birlikte Anadolu'ya geçer. BMM'nde yer alır, Adıvar ilk Sağlık Bakanlığı görevini üstlenir. Kurucularından olduğu Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kapatılması üzerine Avrupa'ya giden Adıvar kendini bilim tarihi araştırmalarına verir: Çok bilinen klasikleşmiş kitabı "Osmanlı Türklerinde İlim" bu dönemin eseridir.

Elimizdeki kitap, Adıvar'ın bilim ve edebiyat konulu, "kritik zihniyetle" yazılmış, 1943-1954'e tarihlenen ama bugün kaleme alınmış kadar taze 55 makalesini ve kronolojik biyografisini içeriyor.

Adıvar, "Akademik Hürriyet" makalesine, 1940'ta New York Yüksek Eğitim Komitesi tarafından College of the City of New York'a matematik felsefesi profesörlüğüne atanan İngiliz filozofu Bertrand Russell'in hikayesiyle başlar: "Dinsizliği müdafaa eden ahlâksız bir ecnebî" olduğu gerekçesiyle suçla-

nan Russell, açılan dava ile azledilir. Ne var ki olay ABD'de akademik hürriyet konusunda önemli bir tartışma başlatır. Russell'in taraftarı, hatta aleyhtarı olan Einstein gibi âlimler, A. N. Whitehead, John Devey gibi filozoflar, gazeteciler ve en hoşu hakikati seven bir takım piskopos ve papazlar da akademik hürriyeti savundular. New York Times "mahkemenin kararı bozulmazsa bütün Amerika mekteplerindeki hocaların emniyet ve fikri bağımsızlıklarına darbe vurulmuş olacağını", New York Herald gazetesi ise "Lord Russell XX. Asırda gözlerimizin önünde Sokrates'i diriltti. Piskopos ise ona zehri uzatan zindancıdır." diye yazar. Makale şöyle sona erer:

"İşte XX. Asrın ortasında (...) akademik hürriyete yönelmiş bu tecavüz ve bu tecavüzdən doğan karşıt girişimlerin çok parlak diğer bir şeklini de, XV. Asırda Doğu'da buluyoruz. Olay, Semerkand'da geçer. Sahne, meşhur büyük Türk astronomu Maverünnehir hükümdarı Uluğ Bey'in (1393-1494) Medresesidir. O medresenin başmüdürrisi, yani rektörü bizim Yeşil Bursa'dan Kadızâde-i Rumî idi. Uluğ Bey, bir gün sık sık ziyaret ettiği rasathanesine ve medresesine gelmiş ve Kadızâde'yi yerinde bulamayıp, birkaç günden beri gelmediği haberini alınca, hemen evine kadar gitmiş ve devamsızlığının sebebini sormuştur. Kadızâde, bir müddet evvel kendi yönetiminde bulunan medresenin dört başhocasından birinin, kendisine danışılmadan azledilmesi üzerine evine çekildiğini şu suretle ifade etmiştir:"

"Biz eğitim görevini, uzaklaştırmadan korunmuş bir görev sanırdık; ondan ötürü kabul ettik. Halbuki dostumuz görevinden alınca, gördük ki eğitim yolu da bizim umduğumuz gibi değildir; (onun için) bu mesleği bir yana bıraktık."

"Hakikî bir âlim olan hükümdar, derhal müdürrisi vazifesine iade etmiş ve Kadızâde'nin gönlünü alarak derse devamını sağlamıştır. Akademik hürriyete, yüksek eğitim kurumlarının özerkliğine karşı âlim bir Türk beyinin gösterdiği âlakayı, son senelerde en serbest memleketlerden birinde geçtiğini hikâye ettiğim olaydan sonra yazarken, geçmişte geleceği görerek, büyük bir haz duyduğumu gizlemek istemiyorum."

Temmuz 1944